

Zenon Andrzejewski, *Mecenas Józef Axer (1882–1957)*, „Pogranicze” 1997 nr 2 s. 10

Józef Axer (1882–1957)

Na liście przemyskich adwokatów z roku 1939 figuruje nazwisko dra Józefa Axera. Książka telefoniczna Przemysła z tego samego roku precyzuje: Axer Józef, dr, adwokat i obrońca wojskowy, zam. ul. Hołówki 6, nr tel. 12-81.

Mecenas Józef Axer, rodowity przemyslanin, w okresie przedwojennym należał do najznakomitszych przedstawicieli przemyskiej palestry. Był rodzonym bratem sławnego na całą ówczesną Polskę adwokata dra Maurycego Axera, również rodowitego przemyslanina, zamieszkałego i działającego we Lwowie, obrońcy w najgłośniejszych procesach karnych doby międzywojennej.

Józef Axer urodził się 17.02.1882 r. Ojciec Leon był poborcą skarbowym w przemyskim magistracie. Rodzina zamieszkiwała istniejącą do dzisiaj narożną kamienicę u zbiegu ulic Śmigurskiego i Hołówki. Dom miał podwójną numerację i dwa wejścia: od ul. Śmigurskiego 9 i Hołówki 6.

W latach 1893–1900 Józef Axer uczęszczał do c.k. Gimnazjum I w Przemyśle, w którym otrzymał świadectwo dojrzałości. Kolejny etap jego edukacji stanowiły studia na Wydziale Prawnym Uniwersytetu we Lwowie. 31.10.1911 r. w macierzystej uczelni uzyskał tytuł doktora praw. Aplikację adwokacką (koncypienturę) odbył u wybitnego przemyskiego adwokata i przywódcy miejscowej PPSD, dra Hermana Liebermana, zastępując go w prowadzeniu kancelarii pod-

czas jego częstych nieobecności spowodowanych aktywną działalnością polityczną. W roku 1912 dr Józef Axer złożył egzamin adwokacki w C.K. Sądzie Krajowym Wyższym we Lwowie. W tym też roku został wpisany na listę obrońców w sprawach karnych i otworzył własną kancelarię adwokacką. Ponadto uzyskał wpis na listę obrońców wojskowych prowadzoną przez Departament Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych.

8.04.1913 r., w Tarnowie, zawarł związek małżeński z Johanną Traum, absolwentką konserwatorium w Krakowie w klasie fortepianu, uczennicą prof. Lalewicza. 10.03.1914 r. w Przemyślu przyszedł na świat ich pierworodny i jedyny syn Anatol, późniejszy lekarz.

Mecenas Józef Axer poza pracą zawodową był człowiekiem o wielostronnych zainteresowaniach. Przede wszystkim był animatorem życia kulturalnego w mieście. W lutym 1919 r. założył Żydowskie Towarzystwo Dramatyczno Muzyczne „Juwał” (Jubileusz) i został pierwszym prezesem jego zarządu. Funkcję tę piastował do końca 1925 r. Dr Axer kierował sekcją teatralną Towarzystwa, reżyserował sztuki, a także był dyrygentem zorganizowanej przez siebie orkiestry i chóru. W okresie prezesury Axera wystawiono następujące sztuki: *Jankiel kowal* Dawida Pńskiego, *Ścierwo*; *Mesjaszowe czasy*; *Złote ogniwa*; *Rodak*; *Pożar*; *Dybuk*; *Człowiek, który umilkł*; operetkę *Druciarz* oraz komedię *Doktor Stieglitz* z zaproszonym z Krakowa znanym zawodowym aktorem Ignacym Berskim w roli głównej. Żona dra Axera, Johanna, doskonała pianistka, akompaniowała na fortepianie, a siostra Roba Axer, żona znanego przemyskiego adwokata dra Efroima Schutzmana, dysponująca operowym głosem, śpiewała wszystkie partie sopranowe. Repertuar teatru sta-

nowiła klasyka żydowska i obca oraz literatura współczesna, często o aktualnej problematyce. Spośród sztuk pisarzy współczesnych przeważały komedie i melodramaty. Przedstawienia grane były w językach polskim i żydowskim. Spektakle i koncerty, które odbywały się zazwyczaj w Domu Robotniczym na Zasaniu, były entuzjastycznie przyjmowane przez przemyską publiczność. Nierzadko też dawano występy poza Przemyślem, w okolicznych miastach. Kierowana przez dra Axera sekcja teatralna organizowała także w lokalu Towarzystwa przy ul. Czarnieckiego 37 wieczorki literackie poświęcone popularyzowaniu literatury i dramaturgii żydowskiej.

Mecenas Józef Axer, wielki miłośnik muzyki i sztuki teatralnej, interesował się również sportem. W kwietniu 1929 r. został prezesem zarządu Żydowskiego Klubu Sportowego „Hagibor”, najsilniejszego podówczas żydowskiego klubu sportowego w Przemyślu. Za kadencji dra Axera nastąpił największy rozwój klubu, który posiadał następujące sekcje: piłki nożnej, szermierki, tenisa ziemnego, tenisa stołowego, koszykówki, pływania, lekkoatletyczną, bokserską, kolarską, wioślarską i szachową. Największe sukcesy odnosiła drużyna piłki nożnej. Prezesowanie w „Hagiborze” nie przeszkadzało dr. Axerowi w kibicowaniu „Polonii”, której był zagorzałym sympatykiem. Co tydzień jeździł fiakrem z synem Tolkiem na mecz, gdzie miał stałe miejsce w łoży honorowej na trybunie tego klubu na Garbarzach.

Od roku 1919 działał w Przemyślu Klub Towarzyski mający na celu zaspokajanie potrzeb intelektualnych inteligencji żydowskiej. W 1937 r. prezesem zarządu tego Klubu został mecenas Józef Axer. Klub liczył w tym czasie około 280 członków. Za prezesury dra Axe-

ra, w siedzibie Klubu przy ul. Dworskiego 6, a później przy ul. Mickiewicza, blisko placu Na Bramie, odbywały się odczyty poświęcone literaturze, sztuce i filmowi, spotkania towarzyskie członków Klubu, zebrania, koncerty, przedstawienia amatorskie, dancingi. W Klubie można było zagrać w szachy, warcaby, poczytać dzienniki i czasopisma, wypożyczyć książki.

Gdy 7 września 1939 r. rozpoczęło się bombardowanie Przemyśla przez lotnictwo niemieckie, dr Józef Axer postanowił opuścić rodzinne miasto. 8 września wyruszył do Zaleszczyk, skąd przedostał się do Rumunii. Granicę wraz z rodziną przekroczył 17.09.1939 r. Dzięki pomocy kolegów dra H. Liebermana i dra L. Grosfelda otrzymał pracę jako urzędnik w Ambasadzie Polskiej w Bukareszcie. W kwietniu 1940 r. został ewakuowany wraz z 500 obywatelami polskimi na Cypr, a w czerwcu 1941 ewakuowany ponownie, razem z żoną, do Palestyny. Syn Anatol był już w tym czasie w Wojsku Polskim, służąc w Samodzielnej Brygadzie Strzelców Karpackich na Bliskim Wschodzie. W Palestynie dr Józef Axer występował jako obrońca wojskowy przed Ekspozyturą 13. Sądu Polowego Dowództwa Etapów Armii Polskiej na Wschodzie. Po wojnie osiedlił się w Tel-Awivie, gdzie mieszkał do końca życia. Zmarł 17.08.1957 r. w szpitalu „Assaf Harofeh”, w którym pracował syn Anatol. Został pochowany na cmentarzu Kiriat Szaul pod Tel-Awivem. Żona Johanna przeżyła go o 12 lat. Zmarła 30.07.1969 r. Spoczywa na cmentarzu Kiriat Szaul obok męża.